

Кисла С.Д.

студентка,

Науковий керівник: Білоус О.В.

старший викладач,

Національний університет «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНИХ ПОЧУТТІВ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік дуже складний і важливий період в житті дитини. Підлітковий вік відзначається стрімким біологічним та духовним розвитком, тому під час особистісного зростання та розвитку важливим є формування моральних почуттів, які в подальшому впливають на відносини людини з іншими людьми.

Моральні почуття – це почуття, в яких виявляється стійке ставлення людини до суспільних подій, до інших людей і до самої себе. Ці почуття відображають переживання людини свого ставлення до суспільства та ставлення людей до себе; ґрунтуються на нормах, які прийняті в суспільстві і пов'язані з оцінкою відповідності їм повсякденних дій і вчинків людини [6, с. 119]. Саме за рівнем розвитку моральних почуттів складається враження про загальний розвиток особистості.

Метою нашої роботи є вирішення особливостей формування моральних почуттів у підлітковому віці.

Дослідження різних аспектів проблеми формування моральних почуттів здійснюють вчені І.С. Булах, О.Б. Мазкіна, І.Д. Бех, Т.С. Кириленко, О.П. Хомчук. Відзначені дослідники вважають, що формування моральних суджень дитини пов'язане, насамперед, з її розумовим розвитком, а також зі змінами поведінки у соціальному оточенні.

Розвиток упевненості у підлітковому віці – це складний процес, що потребує батьківської підтримки та орієнтації дитини на почуття успіху. В цей час підліток починає керувати власними бажаннями, надає перевагу важливим та корисним справам, наприклад, вчить уроки, допомагає батькам чи всебічно розвивається. Саме у цей період, на думку автора [5], починає формуватися наполегливість та старання. О.П. Хомчук [7] експериментально дослідила процес формування впевненості у підлітковому віці та чинники, що на це впливають. Було

встановлено, що компонентами впевненості у собі є самоствердження, аутосимпатія, саморозуміння та спонтанність, а чинниками підтримання або занепаду тих чи інших компонентів є мотивація досягнень, автономність, рефлексивність, копінг-стратегія [7].

Прояви сорому або його відсутність, як правило, є показником певного рівня моральної вихованості підлітка. Слід підкреслити, що саме це почуття стає основою для формування совісті, що в подальшому забезпечує саморегуляцію поведінки дитини. Сором визначається як почуття, що виражає негативний стан в усвідомленні невідповідальності власних думок, вчинків і зовнішності не тільки сподіванням оточуючих, а й власним уявленням про належну поведінку і зовнішній вигляд [6, с. 67]. Сором може бути пов'язаний з невпевненістю людини у своїх силах, побоюванні можливого неуспіху в роботі, незнанням того, яке враження вона може сформувати у людей, стосовно себе під час спілкування. Так, Л. Бондарчук зазначає, що почуття сорому може переростати у розкаяння, а це, у свою чергу, може розглядатися як невід'ємна складова розвитку моральної самооцінки [2, с. 82].

Підґрунтям для розвитку почуття сорому автори [2; 3; 6] вважають, зокрема, розповіді батьків про добро та зло, виявлення своїх почуттів обурення, гніву у відповідь на ганебний вчинок дитини ще у ранньому дитинстві, а це поступово активізує розвиток у дитини провини та ніяковіння. Слід підкреслити, що, на думку вченого [6], почуття сорому проявляється не тільки як наслідок певного вчинку, а й в результаті уявлення про майбутні наслідки цього вчинку. Як наслідок, підліток починає аналізувати свої вчинки та наміри, вчиться визнавати помилки та вибачатися, його дії та слова стають більш обдуманими, усвідомленими, але гормональні зміни та нестабільний емоційний фон можуть ще призводити до імпульсивних вчинків. Саме тому у цей період особливого значення набуває забезпечення підтримки з боку батьків та учителів [3].

З появою почуття дорослості виникають й інші почуття, які притаманні морально зрілій особистості, а саме, почуття власної гідності, честі. Деякі автори [1; 4] відзначають, що гіперопіка та виховання за типом «кумиру сім'ї» є тими факторами, що негативно впливають на процес морального виховання в цьому віці [4]. Це пояснюється прагненням підлітка до самостійності, появою почуття дорослості, прагненням бути і вважатися дорослим [1].

Отже, формування моральних почуттів відбувається в підлітковому віці дуже стрімко. До основних почуттів, що формуються у підлітковому

віці, відносяться почуття упевненості у собі, сорому та гідності, честі. Почуття дорослості, як центральне новоутворення віку, дає поштовх для розвитку моральних почуттів залежно від соціального середовища дитини, відносин з батьками. Важливу роль у процесі формування моральних почуттів відіграють такі чинники: світобачення дитини, прагнення підлітка до самостійності, схильність до рефлексії, аналізу вчинків людей та власної поведінки, тактика сімейного виховання.

Список використаних джерел:

1. Богдан М. С. Вже не дитина – ще не доросла, або Визначаємо почуття дорослості підлітків. Київ, 2017. С. 54–62. URL: <http://dspace.bdpu.org:8080/xmlui/handle/123456789/1191>
2. Боднарчук Л. Вплив розвитку самосвідомості на прояв сорому. *Магістерський науковий вісник*. Тернопіль, 2017. С. 83–84.
3. Булах І.С., Алексеева Ю.А. Моральне зростання підлітків: сучасні технології консультативної діяльності. Сучасні технології консультативної діяльності : навч. посіб. Київ, 2010. С. 223.
4. Булах І.С., Коробка Н.М. Вивчення проблеми морального зростання особистості підліткового віку. *Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент*. Київ, 2013. С. 290.
5. Кириленко Т. Виховання почутті. Київ : Політвидав України. 1989. С. 93.
6. Турчин М.Я. Сором і совість: специфіка відмінностей. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова* : зб. наук. праць. Київ, 2017. С. 62–68.
7. Хомчук О.П. Особистісні детермінанти розвитку впевненості у собі в підлітків : автореферат дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2016. 20 с.